

คู่มือการดำเนินงานควบคุมยาสูบ สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

DDC 63006

กรมควบคุมโรค
Department of Disease Control

ชื่อคู่มือ : คู่มือการดำเนินงานควบคุมยาสูบ สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
บรรณาธิการ : นายแพทย์ชยรินทร์ สิทธิบุศย์ และนางสาวเศรณีย์ จุฬาเสรีกุล
จัดพิมพ์โดย : กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข
88/21 ชั้น 5 อาคาร 11 กรมควบคุมโรค ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ
อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
โทรศัพท์ : 0 2590 3851 และ 0 2590 3852
พิมพ์ที่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีศิริภัทร
ครั้งที่พิมพ์ : ครั้งที่ 1
จำนวนที่พิมพ์ : 500 เล่ม

คู่มือการดำเนินงานควบคุมยาสูบสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ผ่านการตรวจประเมินและรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์
เพื่อการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคและภัยสุขภาพ กรมควบคุมโรคแล้ว ณ วันที่ 12 ธันวาคม 2562

คำนำ

คู่มือการดำเนินงานควบคุมยาสูบ สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการจัดทำแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของคณะทำงานจัดทำ และพัฒนาคู่มือ หรือแนวทางการดำเนินงานควบคุมยาสูบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจัดแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการควบคุมยาสูบ ส่วนที่ 2 สารระสำคัญ พ.ร.บ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ส่วนที่ 3 บทบาทหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กับการควบคุมยาสูบ และส่วนที่ 4 แนวทางการดำเนินงานควบคุมยาสูบตาม 5 มาตรการสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่จะนำไปใช้ประกอบการดำเนินการมี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มดำเนินการ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงสาธารณสุข : สสจ. สคร. และ สสอ. ฯลฯ) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการดำเนินงานควบคุมยาสูบสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนำไปสู่การทำให้สิ่งแวดล้อม และสังคมปลอดภัยหรืออย่างเป็นรูปธรรม และครอบคลุมทุกพื้นที่ ในทิศทางเดียวกันต่อไป

กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค
และคณะทำงานจัดทำฯ
ธันวาคม 2562

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
บทสรุปผู้บริหาร	ค
ส่วนที่ 1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการควบคุมยาสูบ	1
- ความเป็นมาและความสำคัญ	1
- สถานการณ์การบริโภคยาสูบ	2
ส่วนที่ 2 สาระสำคัญพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560	7
- บทนิยามที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560	7
- สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560	11
ส่วนที่ 3 บทบาทหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการควบคุมยาสูบ	23
- พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	23
- อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560	25
ส่วนที่ 4 แนวทางการดำเนินงานควบคุมยาสูบ ตาม 5 มาตรการ สำหรับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	27
- มาตรการที่ 1 นโยบาย กลไกและการบริหารจัดการ เพื่อการควบคุมยาสูบ	27
- มาตรการที่ 2 จัดให้สถานที่ทำงาน และสถานที่ในความรับผิดชอบเป็นเขตปลอดบุหรี่ ตามกฎหมาย มีการบังคับใช้กฎหมาย และเฝ้าระวังเพื่อควบคุมยาสูบ	34
- มาตรการที่ 3 การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เพื่อการควบคุมยาสูบ และการปฏิบัติตามกฎหมาย	37
- มาตรการที่ 4 การดำเนินการ/บูรณาการการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่าย เพื่อการควบคุมยาสูบ	39
- มาตรการที่ 5 สนับสนุนให้เกิดการเลิกบุหรี่ และจัดให้มีระบบการส่งต่อ เพื่อช่วยเหลือบุหรี่	42
ภาคผนวก	45
- ภาคผนวก 1 คำสั่งคณะทำงาน	46
- ภาคผนวก 2 คำนิยาม	48
- ภาคผนวก 3 ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปลอดบุหรี่ที่ดำเนินการในปี 2560 – 2561	49
- ภาคผนวก 4 ข้อมูลภาคีเครือข่ายที่สนับสนุนการดำเนินการและที่เกี่ยวข้อง	51
- ภาคผนวก 5 พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560	52
- ภาคผนวก 6 ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง แต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560	54
- ภาคผนวก 7 ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ลักษณะและวิธีการในการแสดงเครื่องหมาย เขตปลอดบุหรี่ และเครื่องหมายเขตสูบบุหรี่ พ.ศ. 2561	62
- ภาคผนวก 8 ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดประเภทหรือชื่อของสถานที่สาธารณะ สถานที่ทำงาน และยานพาหนะ ให้ส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของสถานที่และยานพาหนะ เป็นเขตปลอดบุหรี่ หรือเขตสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ พ.ศ. 2561	65
- ภาคผนวก 9 แบบฟอร์มบันทึกการตรวจ	73
เอกสารอ้างอิง	79

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การสูบบุหรี่เป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยและโรคร้ายแรง ซึ่งเป็นสาเหตุของการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร เป็นภัยสุขภาพต่อตัวผู้สูบเองและบุคคลรอบข้าง และยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย ทำให้รัฐบาลต้องใช้งบประมาณเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาเป็นจำนวนมาก เมื่อพิจารณาการบริโภคยาสูบของประชากรไทยในรอบ 20 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2534 - 2560) พบว่าในช่วง 10 ปีแรก อัตราการบริโภคยาสูบมีแนวโน้มลดลงอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2534 มีประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่บริโภคยาสูบคิดเป็นอัตราร้อยละ 32 (จำนวนผู้สูบ 12.26 ล้านคน) ในปี พ.ศ. 2547 ลดลงเหลือร้อยละ 22.98 (จำนวนผู้สูบ 11.35 ล้านคน) โดยมีอัตราการลดลงเฉลี่ยร้อยละ 0.7 ต่อปี แต่ในช่วง 10 ปีหลัง (พ.ศ. 2550 - 2560) อัตราการบริโภคยาสูบมีแนวโน้มลดลงอย่างช้าๆ และค่อนข้างคงที่ จากปี พ.ศ. 2550 ที่มีอัตราการบริโภคยาสูบร้อยละ 21.22 (จำนวนผู้สูบ 11.35 ล้านคน) เป็นร้อยละ 19.1 (จำนวนผู้สูบ 10.7 ล้านคน) ในปี พ.ศ. 2560 มีอัตราการลดลงเฉลี่ยร้อยละ 0.2 ต่อปี นอกจากนี้ยังพบว่า จากสถานการณ์การบริโภคยาสูบในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2560 อัตราการสูบบุหรี่นอกเขตเทศบาลสูงกว่าในเขตเทศบาลเล็กน้อย คือ ร้อยละ 39.07 และร้อยละ 35.61 ตามลำดับ โดยภาคใต้มีอัตราการสูบบุหรี่สูงที่สุด (ร้อยละ 24.5) รองลงมาเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 21.1) ส่วนการได้รับควันบุหรี่มือสองในสถานที่สาธารณะ พบว่า ตลาดสด หรือตลาดนัด และร้านอาหาร/ภัตตาคาร/สถานที่จำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม เป็นสถานที่ที่มีการพบเห็น/ได้กลิ่น/พบเห็นกันบุหรี่มากที่สุด ทั้งนี้ การดำเนินงานที่ผ่านมา แม้มีความก้าวหน้ามาเป็นอย่างดี แต่อัตราการบริโภคยาสูบของประชาชน การเจ็บป่วย และเสียชีวิตจากโรคที่เกิดจากยาสูบยังอยู่ในอัตราสูง

จากข้อมูล และสภาพปัญหาดังกล่าว รวมทั้งองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับประชาชน มีอำนาจและบทบาทหน้าที่สำคัญต่อการพัฒนาส่วนท้องถิ่นในทุกด้าน ทั้งการปกครอง การบริหารจัดการ งบประมาณ และทรัพยากรต่างๆ รวมถึงการพัฒนาด้านสาธารณสุขด้วย กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข (กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ) จึงได้ประสานความร่วมมือในการดำเนินการควบคุมยาสูบ โดยองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น ร่วมกับ กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2560 โดยมีการขับเคลื่อนการดำเนินงานควบคุมยาสูบแบบองค์รวม และแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินงานควบคุมยาสูบ ตาม 8 มาตรการ โดยองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น และมี อปท.ปลอดบุหรี่ต้นแบบ นำร่อง จำนวน 8 แห่ง ปี พ.ศ. 2561 ได้ขยายผล อปท.ปลอดบุหรี่นำร่อง ครอบคลุม 12 เขตบริการสุขภาพ โดยคัดเลือกจาก อปท. ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดที่มีอัตราการบริโภคยาสูบสูง อันดับที่ 1 - 2 ของแต่ละเขตบริการสุขภาพ เขตละ 1 - 2 จังหวัดๆ ละ 1 แห่ง รวมทั้งสิ้น 22 แห่ง และเพื่อให้การดำเนินงานมีความสอดคล้อง/เชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ และสภาพการดำเนินการจริง จึงได้มีการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานควบคุมยาสูบแบบมีส่วนร่วม จาก 8 มาตรการ เป็น 5 มาตรการ และในปี พ.ศ. 2562 เพื่อให้การดำเนินงานทุกพื้นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และนำไปสู่การทำให้สิ่งแวดล้อม และสังคมปลอดบุหรี่อย่างเป็นรูปธรรม จึงได้จัดทำคู่มือการดำเนินการควบคุมยาสูบสำหรับองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเนื้อหาสำคัญ 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นกับการควบคุมยาสูบ ส่วนที่ 2 สารระเหย พ.ร.บ.ควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ส่วนที่ 3 บทบาทหน้าที่ขององค์ประกอบส่วนท้องถิ่น (อปท.) กับการควบคุมยาสูบ และส่วนที่ 4 แนวทางการดำเนินงานควบคุมยาสูบ ตาม 5 มาตรการสำหรับองค์ประกอบส่วนท้องถิ่น ร่วมไปกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่ความครอบคลุม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งในการดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ต่อไป